УДК 338.48-44(1-22):332.146.2
DOI:10.32782/2415-8240-2026-109-2-442-462

ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОСТУПУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ДОСЯГНЕННІ СТАЛОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

INNOVATIVE AND INVESTMENT PREREQUISITES FOR THE ADVANCEMENT OF GREEN TOURISM IN ACHIEVING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

Мельник Вікторія Іванівна,
доктор економічних наук, професор
Західноукраїнський національний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8587-1192

Мартусенко Ірина Валеріївна,
кандидат георгафічних наук, доцент
Західноукраїнський національний університет
ORCID: https://orcid.org/ 0000-0003-3953-9903

Омельченко Олександр Вікторович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)
Західноукраїнський національний університет
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-6773-0387

Мельник Юлія Олександрівна,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)
Західноукраїнський національний університет
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-7209-7112

Проць Андрій Олегович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)
Західноукраїнський національний університет
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-5063-2828

Viktoriia Melnyk,
Iryna Martusenko
Oleksandr Omelchenko,
Yuliia Melnyk,
Andrii Prots,
West Ukrainian National University

У статті обґрунтовано інноваційні та інвестиційні передумови розвитку зеленого туризму як чинника забезпечення сталості регіонального розвитку України та визначено організаційно-економічні умови реалізації його потенціалу в період кризових трансформацій і післявоєнного відновлення. Зелений туризм розглянуто як туризм, продукт якого спирається на природні об’єкти сільських і гірських територій, що мають ознаки ресурсів спільного користування, і створюється переважно малими місцевими суб’єктами. Дослідження поєднує узагальнення наукових праць 2021-2026 рр. із контент-аналізом документів державної регіональної політики та чинних стратегій розвитку чотирьох областей, зіставленим з інтегральним індексом розвитку зеленого туризму. Виявлено розрив між дослідженою в науковій літературі роллю зеленого туризму в сталому розвитку та системністю стратегічного планування використання його потенціалу у розвитку регіонів. Систематизовано інноваційні передумови та інвестиційні передумови. Обґрунтовано організаційно-економічні умови їх реалізації – від закріплення зеленого туризму в регіональній стратегії з прив’язкою до типу території до інформаційно-аналітичного забезпечення конкурентоспроможності локальних туристичних дестинацій.

Ключові слова: туристична галузь, зелений туризм, інновації, інвестиції, управління, регіональний розвиток, економіка, сталий розвиток, туристичні дестинації.

The article substantiates the innovative and investment prerequisites for the development of green tourism as a factor of sustainable regional development in Ukraine and defines the organisational and economic conditions under which its potential can be implemented during crisis transformations and post-war recovery. Green tourism is understood as tourism whose product is based on the natural assets of rural and mountain territories and is created mainly by small local actors; its economic result is therefore a function of the condition of natural objects that have the features of common-pool resources and are not owned by the enterprises of the sector. The study is conceptual and combines a review of Ukrainian and foreign publications of 2021-2026 with a content analysis of policy documents: the State Strategy for Regional Development 2021-2027 as amended in 2024, the Law of Ukraine on the principles of state regional policy, the Strategy for the Development of Tourism and Resorts until 2026, the 2024 list of Sustainable Development Goal indicators and the current development strategies of four regions representing different groups by the integral index of green tourism development. A gap has been identified between the role of green tourism in sustainable development as examined in the academic literature and the extent to which strategic planning systematically addresses the use of its potential in regional development. Innovative prerequisites (digitalisation of services, new tourism products, greening of activities, institutional and organisational innovations, competences and data use) and investment prerequisites (infrastructure, modernisation of accommodation, access to finance for micro-enterprises, the combination of public,

private and international investment, recovery and safety of territories, human and social capital) are systematised, and organisational and economic conditions for their realisation are formulated: explicit anchoring in the regional strategy linked to the type of territory; rules for the use of the natural base and an entity that sets them; safeguards at the recovery stage; measurability; legalisation and registration of actors; and information and analytical support for the competitiveness of local destinations.

Keywords: tourism industry, green tourism, innovations, investments, management, regional development, economy, sustainable development, tourist destinations.

Вступ. Повномасштабна війна змінила умови розвитку туризму в Україні, але не скасувала попиту на відпочинок на природі: за даними опитування Gradus Research (травень 2026 р.), хоча б одну поїздку Україною за останні 12 місяців здійснили 66% респондентів, серед яких 58% надають перевагу природному відпочинку [1]. Здійснити оцінку стану зеленого туризму досить складно через недостатність інформації в офіційних джерелах а також суттєві негативні впливи, яких зазнали близько 30% природоохоронних територій країни в умовах війни [2].

Вважаємо, що сталий регіональний розвиток може бути посилений шляхом ресурсного потенціалу зеленого туризму на дієвий чинник територіального зростання через формування сприятливих інноваційних та інвестиційних передумов, їх інституційне закріплення у стратегіях регіонального розвитку та забезпечення практичної реалізації відповідних організаційно-економічних механізмів. У даному контексті виникає питання щодо відповідності декларованої ролі зеленого туризму його фактичному місцю в документах регіональної політики сталого розвитку та які інноваційні та інвестиційні передумови потрібні, щоб цей внесок став реальним.

Метою дослідження є обґрунтування інноваційних та інвестиційних передумов розвитку зеленого туризму як чинника забезпечення сталості регіонального розвитку в період кризових трансформацій і післявоєнного відновлення України. Завдання дослідження включають: визначення особливостей зеленого туризму у вимірах сталого розвитку та встановлення організаційно-економічних чинників реалізації потенціалу зеленого туризму; розкриття інституційного контенту зеленого туризму в державній регіональній політиці; обґрунтування передумов реалізації потенціалу зеленого туризму й формування конкурентоспроможності локальних дестинацій**.**

Огляд літератури. Значну увагу дослідженню питань розвитку та ресурсного забезпечення зеленого туризму та регіональним аспектам сталого розвитку приділили такі науковці: Байрачна О., Балан А., Булавинець В., Бондаренко Л., Гапоненко Г., Горшкова Л., Гусаріна Н., Добрянська Н., Євтушенко О., Заклекта О., Крупіца І., Лагодієнко В., Леміш К., Романюк І., Саркісян Г., Швачко В., Шепелєва О., Шепель М. та ін. Романюк І. А., Зубков М. М. [3] обґрунтували роль сільського зеленого туризму в диверсифікації економіки

сільських територій та активізації їх соціально-економічного розвитку в умовах післявоєнного відновлення, а також визначили механізми реалізації відповідних проєктів, зокрема на засадах кластерної взаємодії та регіональної підтримки. Дослідження Шепель М., Гусаріної Н. та Балан А. спрямоване на обґрунтування комплексної моделі вдосконалення механізмів публічного управління розвитком зеленого туризму на регіональному рівні з урахуванням інфраструктурних, нормативно-правових, фінансових, кадрових та екологічних передумов забезпечення сталого розвитку територіальних громад [4]. Леміш К., Бондаренко Л. та Швачко В. визначили доцільність встановлення розвитку зеленого туризму одним зі стратегічних пріоритетів сільських територіальних громад, розглядаючи його як чинник активізації місцевого соціально-економічного розвитку, поліпшення благоустрою населених пунктів і розбудови соціальної інфраструктури [5]. Значення екологізації туристичної діяльності для забезпечення сталого розвитку регіонів України розкрили Гапоненко Г., Лістратенко Д., Євтушенко О., Шамара І. [6]. Автори також запропонували модель розвитку регіонального туризму, засновану на екосистемному підході до відновлення й збереження туристично-рекреаційного потенціалу в умовах повоєнного відновлення, а екологізацію туристичної діяльності розглянуто як чинник сталого розвитку регіонів, на який має спиратися стратегія розвитку регіону [6]. У дослідженні Зарубіної А., Семенюк Л. [7] розглянуто ресурсні передумови та перспективи розвитку сільського зеленого туризму як чинника відродження сільських територій, визначено основні організаційно-економічні й інфраструктурні перешкоди його розвитку та обґрунтовано напрями активізації туристичної діяльності в контексті післявоєнного відновлення регіону. У наковій праці Лагодієнко В., Саркісян Г., Добрянська Н., Крупіца І., Байрачна О., Шепелєва О. [8] здійснили дослідження зеленого туризму як важливого компонента сталого розвитку регіонів та визначили рівень його розвитку за допомогою розробленої методики оцінювання. Автори наголошують: «Стратегія розвитку зеленого туризму передбачає створення таких умов, які відповідали б цілям сталого розвитку» [8, с.262]. Отримані результати засвідчують, що розвиток цієї галузі сприяє підтримці сільської економіки, збереженню культурної спадщини та подоланню екологічних і соціальних викликів. Стратегічні пріоритети повоєнного розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму пов’язують зі сталим розвитком, смарт-спеціалізацією та цифровою трансформацією [9]. Цифрову трансформацію туризму загалом оцінюють як позитивний чинник розвитку туристичних підприємств [10].

У період економічного відновлення сталий розвиток економіки пов’язують із детермінантами зеленого зростання [11], що для сфери зеленого туризму набуває особливого значення, оскільки економічні результати її функціонування безпосередньо залежать від стану природних об’єктів, збереження екосистем і раціонального використання природно-рекреаційних ресурсів. Відтак визначальною детермінантою реалізації потенціалу зеленого туризму виступає

екологічна збалансованість господарської діяльності, яка забезпечує збереження ресурсної основи туристичної привабливості територій та довгострокову економічну життєздатність локальних дестинацій.

Закордонні праці оцінюють туризм у регіональній політиці стриманіше: регіони ЄС, що обрали туризм пріоритетом смарт-спеціалізації, неоднорідні [12], оцінка політики згуртування не виявила значущого впливу на ефект від зростання туристичних потоків й указала на потребу адміністративної спроможності та управління на рівні дестинації [13], а в біосферних резерватах туризм подають як засіб проти знелюднення, хоча резерват майже невидимий у регіональних стратегіях [14]. Після збройних конфліктів може зростати знеліснення [15], проєкти під виглядом екотуризму можуть супроводжуватися вилученням земель у громад [16], а землі громад у колективній власності стримують знеліснення навіть за слабкої присутності держави [17]. У наукових працях висвітлено значення зеленого туризму для розвитку сільських територій, механізми його підтримки та екологічні обмеження. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання його відображення в сучасних документах державної регіональної політики та стратегіях розвитку областей, а також взаємозв'язку інноваційних і інвестиційних передумов із реалізацією потенціалу зеленого туризму та досягненням цілей сталого регіонального розвитку

Методика досліджень. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення сучасної економічної науки, праці вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, присвячені розкриттю проблем та перспектив розвитку зеленого туризму, інноваційного й інвестиційного забезпечення туристичної діяльності, досягненню сталого розвитку територій, формування конкурентоспроможності регіональних туристичних дестинацій та раціонального використання природно-рекреаційного потенціалу. У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: абстрактно-логічний; аналізу й синтезу; порівняльний; монографічний; табличний і графічний; метод наукового узагальнення та інші. У дослідженні систематизовано й проаналізовано наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо ролі зеленого туризму в соціально-економічному розвитку регіонів і територіальних громад, а також опрацьовано нормативно-правові та стратегічні документи державного й регіонального рівнів, зокрема Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки, Закон України «Про засади державної регіональної політики», регіональні стратегії розвитку та ін.

Результати досліджень. У вітчизняній практиці зелений туризм пов'язують передусім із сільським зеленим туризмом, у зарубіжних дослідженнях він постає частиною сільського туризму та туризму на природних ресурсах. За Б. Лейном, сільський туризм у його найчистішій формі розташований у сільській місцевості, базується на невеликих підприємствах, пов'язаний із природою, спадщиною й традиційним укладом і часто значною мірою контролюється на місцевому рівні

[18], а природні об’єкти, на які він спирається, мають ознаки ресурсів спільного користування [19].

Зелений туризм майже одностайно розглядають як інструмент сталого розвитку сільських територій і громад, а в ЄС туризм обрала пріоритетом смарт-спеціалізації майже половина регіонів [12]. Проте в Україні впродовж 2022-2024 рр. рамку державної регіональної політики перебудовано: запроваджено функціональні типи територій, оновлено Державну стратегію регіонального розвитку, затверджено нову систему індикаторів Цілей сталого розвитку, а області узгодили з цими змінами свої стратегії. Місце зеленого туризму в цій рамці системно не досліджено, тоді як оцінки закордонних програм застерігають, що внесок туризму в розвиток регіону не є автоматичним: кошти політики згуртування не дали значущого приросту туристичних потоків в Італії [13].

«Зелений туризм посідає значне місце у стратегічному розвитку селищних та сільських територіальних громад, так як надає можливість створити не лише комфортні місця для відпочинку у своїй громаді, але й нові робочі місця завдяки розвитку підприємницької діяльності» [5]. Розвиток зеленого туризму значною мірою стримують застаріла інфраструктура, слабка категоризація садиб і фрагментоване ухвалення рішень [4], а висока природна цінність і міжнародний статус території самі по собі не гарантують громадам економічних вигод [21]. На думку Горшкової Л., «головними бар’єрами є транспортна доступність, нерівномірний рівень сервісу, нестабільність комунікацій та недостатня туристична інфраструктура (навігація, інформаційні центри)» [22].

Реалізація потенціалу зеленого туризму залежить від сукупності взаємопов’язаних організаційно-економічних чинників, які визначають інституційні умови функціонування сфери, характер використання природно-рекреаційних ресурсів, можливості залучення інвестицій, рівень залученості місцевих громад та конкурентоспроможність територіальних дестинацій. З огляду на це доцільно виокремити такі основні групи чинників:

1. Стратегічно-програмні чинники – передбачають інтеграцію зеленого туризму до регіональних стратегій і програм соціально-економічного розвитку з урахуванням функціональної спеціалізації територій, їх природно-рекреаційної унікальності та перспектив формування туристичних дестинацій.

2. Інституційно-регуляторні чинники – охоплюють нормативно-правове врегулювання господарської діяльності у сфері зеленого туризму, визначення повноважень органів управління та суб’єктів, відповідальних за встановлення режимів використання природних ресурсів, дія яких пов’язана з формуванням зрозумілих правил господарювання, розмежуванням відповідальності учасників туристичної діяльності та забезпеченням дотримання природоохоронних вимог.

3. Територіально-громадські чинники – визначають рівень участі населення, територіальних громад та громадських об’єднань у плануванні й реалізації туристичних ініціатив. Дедалі більшої ваги вони набувають у процесах повоєнного відновлення, коли рішення щодо використання земельних, лісових і

рекреаційних ресурсів, а також реалізації масштабних інвестиційних проєктів мають враховувати інтереси місцевих громад, екологічні обмеження та довгострокові наслідки для територій.

4. Моніторингові чинники – визначають можливості кількісного та якісного вимірювання результативності розвитку зеленого туризму на основі системи індикаторів, зокрема рівня сертифікації туристичних дестинацій, стану їх інфраструктури, економічної активності суб'єктів господарювання, екологічної відповідності та соціально-економічного ефекту для місцевого населення.

5. Інформаційно-аналітичні та конкурентні чинники – охоплюють формування системи збору, оброблення й поширення інформації про ресурсні можливості, туристичну пропозицію, ринкову кон'юнктуру, споживчі запити та конкурентне середовище територіальних дестинацій.

Відтак виникає потреба з'ясувати, наскільки нові підходи державної регіональної політики та стратегічного планування враховують потенціал зеленого туризму, чи набув він статусу самостійного напряму розвитку територій і якими інструментами передбачено його реалізацію.

Концепція сталого розвитку регіону передбачає узгодження економічного, соціального та екологічного вимірів розвитку території, а її реалізацію забезпечує інституційна спроможність регіону. У період відновлення цю концепцію конкретизує зелене зростання – зростання, що зберігає природні активи, детермінанти якого для української економіки визначено в [11]; для зеленого туризму воно є не зовнішньою вимогою, а конструкцією самого продукту. У статті під зеленим туризмом розуміємо туризм, продукт якого спирається на природні об'єкти сільських і гірських територій і створюється переважно малими місцевими суб'єктами [18]. Його особливості пояснюють, чому зелений туризм не може бути закріплений у політиці лише як галузь, яку треба підтримувати: кожна з них висуває до регіональної політики окрему вимогу (табл. 1).

«Зелений туризм можна вважати одним із найбільш актуальних напрямів економічного розвитку країни, зокрема її сільських територій» [8, с.255]. Розглядаючи цю категорію як окремий вид туристичної діяльності, слід брати до уваги не лише економічний аспект, а й соціальний та екологічний, оскільки він сприяє економічному відродженню сільських територій, збереженню їхніх традицій і культури, а також стримує негативні демографічні процеси. «Для регіональної економіки в цілому сільський туризм цікавий тим, що диверсифікуєструктуру господарства і генерує додану вартість у сфері послуг» [3, с. 97]. На рівні окремого господарства жоден із вимірів сталості не може бути забезпечений самостійно: екологічний залежить від стану ресурсу, яким господарство не володіє, економічний – від рішень щодо цього ресурсу і конкурентоспроможності дестинації, соціальний – від того, чи залишаються вигоди в громаді. Тому передумови поступу зеленого туризму слід шукати не в окремому господарстві, а в інституційному контексті регіональної політики та в інноваційних і інвестиційних рішеннях рівня дестинації й регіону.

Таблиця 1. – Особливості зеленого туризму та вимоги, які вони висувають до регіональної політики сталого розвитку

Особливість	Зміст	Вимога до регіональної політики	Джерела
Ресурсна залежність	Продукт спирається на природні об’єкти: ландшафти, ліси, водойми, біорізноманіття; шкода їм від воєнних дій має довготривалі наслідки	Економічний вимір невіддільний від екологічного: політика має регулювати стан ресурсу, а не лише просувати продукт, і містити запобіжники на етапі відновлення	[2, 15, 18]
Ресурс поза власністю господарства	Природні об’єкти мають ознаки ресурсів спільного користування	Потрібні правила користування ресурсом і суб’єкт, який їх встановлює та контролює	[19, 24]
Дрібномасштабність і неформальність	Переважають мікро- та сімейні господарства, значна частина – поза обліком	Інструменти підтримки й статистика мають «бачити» мікросуб’єктів: легальний статус, категоризація, облік	[2, 4, 18]
Просторова периферійність	Зосередження в сільських і гірських територіях	Політика має адресуватися типам територій, а не галузі в цілому	[18]
Конкуренція на рівні дестинації	Продукт створюють кілька суб’єктів: садиба, гід, харчування, прокат, ремесла; гість обирає місцевість, а не окрему садибу	Конкурентоспроможність забезпечується координацією на рівні локальної дестинації, а не окремого господарства	[13, 24]

Джерело: сформовано автором.

Протокол контент-аналізу передбачав опрацювання нормативно-правових і стратегічних документів державного та регіонального рівнів за 2001–2026 рр., зокрема чинних оновлених редакцій регіональних стратегій розвитку 2024–2026 рр. Предметом аналізу стали положення, що містять стратегічні цілі, оперативні завдання, сценарії розвитку та інструменти підтримки туризму. Пошук здійснювався за термінами «зелений туризм», «сільський туризм», «екологічний туризм» та «агротуризм» у текстах офіційних документів, оприлюднених на державних і регіональних ресурсах. Виявлені згадки кодувалися за рівнем стратегічного закріплення (ціль, завдання, сценарій, описова частина, відсутність) та зв'язком із функціональним типом території. Результати зіставлялися з інтегральним індексом розвитку сільського зеленого туризму, розрахованим для 17 областей України за 2022 р. [8], що дало змогу виокремити чотири групи регіонів. Для поглибленого порівняння відібрано чотири області з різними позиціями в рейтингу: Чернівецьку та Львівську (лідери), Закарпатську (карпатський регіон із високим туристичним потенціалом) і Полтавську (низький рівень розвитку зеленого туризму). Такий підхід дав змогу виявити розбіжності між фактичним рівнем розвитку туризму та його відображенням у регіональних

стратегічних пріоритетах і визначити прогалини в інституційному забезпеченні зеленого туризму.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки визначена як «генеральний вектор сталого розвитку регіонів» і серед територій, що потребують особливої уваги, називає сільські території у несприятливих умовах, гірські території Карпат і природоохоронні території – саме ті, де зосереджений зелений туризм. Проте в чинній редакції 2024 р. терміни «сільський», «зелений», «екологічний» туризм чи «агротуризм» не вживаються [25]. Туризм представлено у стратегічній цілі 2 шістьма завданнями (17-22) про «рекреаційно-туристичний потенціал територій» – його розвиток «з урахуванням наявності природних та безпекових обмежень», регіональні й місцеві програми, цифровізацію маршрутів, локальні бренди; поруч, у тому самому напрямі економічного розвитку, стоять завдання про «подвійний перехід» (зелений і цифровий) та перехід до кліматично нейтральної економіки, а в стратегічній цілі 1 – завдання 20 про «стимулювання розвитку економічного середовища навколо природоохоронних територій та лісів, зокрема визначення економічного механізму їх сталого використання». Зв'язку між цими трьома фрагментами документ не встановлює.

Закон «Про засади державної регіональної політики» після змін 2022 р. запровадив функціональні типи територій (відновлення, полюси зростання, з особливими умовами, сталого розвитку), з урахуванням яких розробляють регіональні стратегії та фінансують проєкти з Державного фонду регіонального розвитку, проте туризм згадує лише як напрям діяльності агенцій регіонального розвитку [26]. Серед розглянутих документів єдиним національним, де екологічний (зелений) і сільський туризм названо пріоритетними, залишається Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року [27], строк дії якої завершується. Оновлений у 2024 р. перелік індикаторів Цілей сталого розвитку містить єдиний індикатор, пов'язаний зі сталістю туризму, — «кількість дестинацій, сертифікованих за міжнародними стандартами сталого розвитку» [28], а на рівні закону сільський зелений туризм закріплено лише як вид діяльності особистого селянського господарства [29]. Отже, на національному рівні зелений туризм розчинено в понятті рекреаційно-туристичного потенціалу, а інструменти, які могли б йому служити, розпорошені по різних документах.

У Чернівецькій області стратегічна ціль 1 поєднує інноваційний розвиток сільського господарства, переробної промисловості й туризму, а оперативна ціль 1.4 «Розвиток туризму та рекреації» доповнена ціллю щодо розвитку громад відповідно до їх функціональних типів територій [30]. У Закарпатській області зелений туризм закріплено опосередковано – через стратегічну ціль 3 «Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій», а туризм розглянуто як чинник розвитку гірських громад у сценаріях стратегії [31]. У Полтавській області є оперативна ціль 2.3 «Розвиток креативних індустрій, культури та туризму», але сільський зелений туризм згадано лише в оптимістичному сценарії внутрішнього туризму [32]. У стратегії Львівської

області серед 15 оперативних цілей туризму немає взагалі – єдина згадка стосується медичного туризму у фокус-групах смарт-спеціалізації, хоча є окрема ціль щодо природоохоронних територій [33].

Порівняльний аналіз засвідчує суттєві відмінності у рівні стратегічного закріплення зеленого туризму в регіональних документах, його інтеграції в туристичну політику та використанні природно-ресурсного потенціалу як передумови розвитку локальних дестинацій. По-перше, закріплення зеленого туризму неоднорідне – від окремої оперативної цілі щодо туризму до повної відсутності туризму серед цілей. По-друге, воно не відображає фактичного рівня розвитку: Львівська область входить до лідерів індексу [8], але в оновленій стратегії туризму серед цілей немає, тоді як Полтавська, що належить до аутсайдерів, згадує сільський зелений туризм хоча б у сценарії. По-третє, найповніше зелений туризм закріплено не через туристичну ціль, а через цілі щодо гірських і сільських територій – через тип території, що узгоджується з логікою функціональних типів територій і вимогою периферійності.

На рівні територіальних громад дослідження висвітлюють моделі управління туристичною діяльністю [4], практики включення зеленого туризму до стратегічних цілей [5] та його внесок у формування місцевих бюджетів [34]. Водночас наявні механізми підтримки залишаються фрагментарними й значною мірою залежать від приватної ініціативи, що актуалізує потребу в системному інноваційному та інвестиційному забезпеченні галузі.

Інноваційні та інвестиційні передумови слід розглядати як взаємопов’язані чинники перетворення природного, культурного й соціально-економічного потенціалу регіону на результати сталого розвитку. Особливої ваги вони набувають в умовах кризових викликів і повоєнного відновлення, коли зростає потреба в диверсифікації місцевої економіки, розширенні зайнятості та збереженні спадщини. Їх зміст систематизовано за двома групами (рис. 1).

Інноваційні передумови: 1) цифровізація туристичних послуг – платформи просування дестинацій, онлайн-бронювання, інтерактивні карти й цифрова навігація, які розширюють аудиторію та формують інформаційний простір регіону; цифрову трансформацію оцінюють як позитивний чинник розвитку туристичних підприємств [10], а персоналізацію сервісів дедалі більше забезпечує штучний інтелект [35]; цифровізацію маршрутів передбачає Державна стратегія [26], а форсайт називає її умовою відновлення сільського туризму [20]; 2) інноваційні туристичні продукти – комплексні пропозиції на поєднанні сільського, екологічного, гастрономічного, культурно-пізнавального й ремісничого туризму з досвідом взаємодії гостя з громадою, традиціями та природою [18; 22]; диверсифікація туристичного продукту є й способом вписати туризм у смарт-спеціалізацію регіону [38]; 3) екологізація діяльності – енергоефективність, відновлювані джерела, раціональне водокористування, поводження з відходами, що зменшують навантаження на довкілля й витрати; екологізацію туризму обґрунтовано як чинник сталого розвитку регіонів [6], а «зелені» стандарти – як

інструмент стійкості громад [22]; 4) інституційні та організаційні інновації – партнерство самоврядування, бізнесу, агровиробників, громадськості й освіти, туристичні кластери, мережі виробників і спільні бренди [24; 3; 4]; 5) інновації в управлінні та людському капіталі – компетентності власників садиб і працівників [3; 9] та використання даних для оцінювання потоків, попиту й впливу туризму – інтегральних оцінок [8] і моніторингу сталості дестинації за участю громади, для якого застосовують живі лабораторії [37].

Рисунок 1. – Взаємозв'язок інноваційних та інвестиційних передумов реалізації потенціалу зеленого туризму

Джерело: сформовано автором.

Інвестиційні передумови: 1) базова й туристична інфраструктура: транспортна доступність, водопостачання, зв'язок, облаштування маршрутів; головними стримувальними чинниками називають застарілу інфраструктуру та її недофінансування [4; 7]; 2) модернізація засобів розміщення: реконструкція садиб, сімейні готелі, доступність для маломобільних груп, енергоефективність, з урахуванням окупності; умовою є категоризація садиб [4], а доступність для осіб з інвалідністю закріплено індикатором Цілей сталого розвитку [28]; 3) доступ малого й мікропідприємництва до фінансування: пільгові кредити, гранти, мікрофінансування [3; 7], модель інвестиційного профілю суб'єктів сільського туризму [20] і механізми повернення доходів у збереження ресурсу: плата за екосистемні послуги [38], відвідувацькі збори й концесії [23]; 4) поєднання

публічних, приватних і міжнародних інвестицій: фінансування з Державного фонду регіонального розвитку за пріоритетами стратегій [26], співробітництво громад і управління публічними інвестиціями як ціль Державної стратегії [26], державно-приватне партнерство; досвід ЄС застерігає, що кошти дають ефект лише за адміністративної спроможності та управління на рівні дестинації [13]; 5) інвестиції у відновлення та безпеку територій: оцінювання ризиків, розмінування, відновлення ландшафтів і рекреаційних зон; близько 30% природоохоронних територій зазнали негативного впливу [39], а безпеку й розмінування названо умовами відновлення сільського туризму [10; 23]; 6) інвестиції в людський і соціальний капітал: підготовка, консультування, соціальне підприємництво, залучення молоді та інтеграція внутрішньо переміщених осіб [7; 9].

В умовах війни та повоєнного відновлення природні ресурси набувають стратегічного значення, бо їх збереження визначає довгострокові можливості туристичного освоєння територій, і розрив між декларованою роллю зеленого туризму та його місцем у політиці загострюється. Воєнні дії завдають природній базі шкоди з довготривалими наслідками [39], а припинення бойових дій не усуває загроз [15]. Протидіяти цьому здатне колективне управління ресурсом [17, 19]. Тому однією з умов є запобіжники: регіональні стратегії повинні враховувати екологічні ризики до ухвалення інвестиційних рішень щодо земель і лісів, передбачати громадський контроль і узгоджувати інтереси інвесторів із потребами місцевого населення – тоді природна спадщина стає основою довгострокової конкурентоспроможності дестинацій, а не лише ресурсом для продукту.

Ще однією умовою є конкурентоспроможність дестинації. Гість зеленого туризму обирає місцевість, а не окрему садибу, тому зелений туризм конкурує як локальна дестинація – і саме тут закордонні оцінки знаходять причини невдач: інтервенції не дали ефекту там, де бракувало управління на рівні дестинації, адміністративної спроможності та даних [13], а природний статус без активної політики не дає громадам вигод [21]. Отже, регіональна політика має забезпечувати конкурентоспроможність дестинацій через інструменти, недоступні окремому господарству: координаційні структури [24], фінансові механізми збереження ресурсу з дієздатним адміністратором [23; 38], сертифікацію дестинацій і локальні бренди [28], моніторинг сталості та конкурентну розвідку на рівні дестинації для завчасного виявлення рішень щодо земель, лісів і режимів доступу. Їх відсутність у національних документах і більшості регіональних стратегій є змістовною прогалиною.

Узагальнення наведеного дає змогу сформулювати шість організаційно-економічних умов, за яких інноваційні та інвестиційні передумови перетворюються на внесок зеленого туризму в сталий розвиток регіону. По-перше, явне закріплення в регіональній стратегії з прив’язкою до типу території: функціональні типи територій [26] і завдання щодо економічного середовища навколо природоохоронних територій і лісів [25] створюють нормативну основу. По-друге, правила користування природною базою та суб'єкт, який їх встановлює

[23]. По-третє, запобіжники на етапі відновлення: участь громад у рішеннях щодо земель, лісів і великих проєктів до їх ухвалення [15; 16]. По-четверте, вимірюваність: індикатор сертифікованих дестинацій [30] та інтегральні оцінки розвитку зеленого туризму [9]. По-п'яте, легалізація та облік суб'єктів [2], без яких підтримка не досягає адресата, зокрема через форму особистого селянського господарства [29] і категоризацію садиб [4]. По-шосте, інформаційно-аналітичне забезпечення конкурентоспроможності дестинацій; зміст конкурентної розвідки для їхніх координаційних структур є предметом окремого дослідження.

Висновки. Обґрунтовано, що зелений туризм є складовою сталого регіонального розвитку, економічна результативність якого залежить від збереження природних ресурсів спільного користування та конкуренто-спроможності локальних дестинацій. Виявлено наявність інституційного розриву між визнанням значення зеленого туризму в науковому дискурсі та його відображенням у державній регіональній політиці, що має прояв у відсутності прямого закріплення цього напряму стратегічного планування й використання його потенціалу у регіональному розвитку, фрагментарності відповідних інструментів і нерівномірності його представленості в регіональних стратегіях.

Визначено, що реалізація потенціалу зеленого туризму потребує комплексного поєднання інноваційних та інвестиційних передумов, спрямованих на цифровізацію, диверсифікацію туристичних продуктів, екологізацію діяльності суб'єктів підприємництва, модернізацію інфраструктури, залучення додаткових фінансових ресурсів, зміцнення соціального капіталу. Систематизовано організаційно-економічні умови реалізації цього потенціалу, які охоплюють стратегічне, інституційне, фінансове, інфраструктурне та інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку й конкурентоспроможності локальних дестинацій.

Перспективи подальших досліджень пов'язуються з розробленням інструментарію конкурентної розвідки для координаційних структур локальних дестинацій зеленого туризму.

Внесок авторів. *Мельник В. І.: концептуалізація, методологія, адміністрування проєкту, нагляд.*

Мартусенко І. В.: рецензування та редагування, аналіз та нагляд.

Омельченко О. В.: концептуалізація (наукова гіпотеза), методологія, проведення дослідження (підбір та аналіз зарубіжних джерел літератури).

Мельник Ю. О.: проведення дослідження (збір даних, аналіз вітчизняних джерел літератури, кураторство даних).

Проць А. О.: візуалізація (підготовка зображень і таблиць), написання – рецензування та редагування.

Фінансування. *Автори заявляють, що дослідження виконано без зовнішнього фінансування.*

Конфлікт інтересів. *Автори повідомляють, що конфлікт інтересів щодо результатів дослідження та публікації цієї статті відсутній*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Внутрішній туризм в Україні: оцінка туристичної поведінки українців, бар'єри до подорожей та потенціал розвитку внутрішнього туризму як інструменту відновлення : аналітичний звіт / Gradus Research Plus ; Державне агентство розвитку туризму України, Brand Ukraine. 2026. URL: https://drive.google.com/file/d/1eOsrgUKvhmgU_dbaE47zzr5u9zP_u5N2/view (дата звернення: 12.10.2026).

2. Hryhorczuk D., Levy B. S., Prodanchuk M., Kravchuk O., Bubalo N., Hryhorczuk A., Erickson T. B. The environmental health impacts of Russia's war on Ukraine. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology*. 2024. Vol. 19. Art. 1. DOI: https://doi.org/10.1186/s12995-023-00398 (дата звернення: 12.10.2026).

3. Романюк І. А., Зубков М. М. Механізми реалізації проєктів сільського зеленого туризму як інструмента соціально-економічного зростання регіону. *Агросвіт*. 2025. № 20. С. 94–102. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.20.94 (дата звернення: 12.10.2026).

4. Шепель М. Є., Гусаріна Н. В., Балан А. А. Механізми підвищення ефективності публічного управління розвитком зеленого туризму в територіальних громадах Одещини у контексті сталого розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2026. № 3 (85). С. 120–128. DOI: https://doi.org/10.15276/ETR.03.2026.12 (дата звернення: 07.10.2026).

5. Леміш К. М., Бондаренко Л., Швачко В. А. Стратегічний розвиток сільських територіальних громад: роль зеленого туризму. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: *https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-22* (дата звернення: 07.10.2026).

6. Гапоненко Г. Г., Лістратенко Д. А., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Екологізація туристичної діяльності як чинник сталого розвитку регіонів України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2023. № 18. С. 52–61. DOI: https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-18-06 (дата звернення: 12.10.2026).

7. Зарубіна А., Семенюк Л. Розвиток сільського зеленого туризму як чинник відродження сільських територій регіону. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-31 (дата звернення: 12.10.2026).

8. Lagodiienko V., Sarkisian H., Dobrianska N., Krupitsa I., Bairachna O., Shepeleva O. Green tourism as a component of sustainable development of the region. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44, no. 3. P. 254–262. DOI: https://doi.org/10.15544/mts.2022.26 (дата звернення: 12.10.2026).

9. Цвігун Ю. І., Несторишен І. В. Формування стратегічних пріоритетів розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в контексті післявоєнного відновлення України. *Актуальні проблеми розвитку економіки*

регіону. 2026. Вип. 22, т. 2. С. 89–102. DOI: https://doi.org/10.15330/apred.2.22.89-102 (дата звернення: 12.10.2026).

10. Gutierriz I., Ferreira J. J., Fernandes P. O. Digital transformation and the new combinations in tourism: A systematic literature review. *Tourism and Hospitality Research*. 2025. Vol. 25, no. 2. P. 194–213. DOI: https://doi.org/10.1177/14673584231198414 (дата звернення: 12.10.2026).

11. Мельник В. І., Мартусенко І. В., Проць А. О. Детермінанти зеленого зростання у період економічного відновлення. *Економічний аналіз*. 2025. Т. 35, № 4. С. 505–512. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.04.505 (дата звернення: 12.10.2026).

12. Biagi B., Brandano M. G., Ortega-Argilés R. Smart specialisation and tourism: Understanding the priority choices in EU regions. *Socio-Economic Planning Sciences*. 2021. Vol. 74. Art. 100883. DOI: https://doi.org/10.1016/j.seps.2020.100883 (дата звернення: 12.10.2026).

13. Brandano M. G., Crociata A. Cohesion Policy, tourism and culture in Italy: a regional policy evaluation. *Regional Studies*. 2023. Vol. 57, no. 4. P. 763–779. DOI: https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2106365 (дата звернення: 12.10.2026).

14. Amore A., Adie B. A., Carnicelli-Filho S., Lunden A., Hall C. M. Planning for sustainable development and tourism in biosphere reserves: a metagovernance appraisal. *Tourism Geographies*. 2025. DOI: https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2590180 (дата звернення: 12.10.2026).

15. Prem M., Saavedra S., Vargas J. F. End-of-conflict deforestation: Evidence from Colombia's peace agreement. World Development. 2020. Vol. 129. Art. 104852. DOI: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104852 (дата звернення: 12.10.2026).

16. Loperena C. A. Honduras is open for business: extractivist tourism as sustainable development in the wake of disaster? Journal of Sustainable Tourism. 2017. Vol. 25, no. 5. P. 618–633. DOI: https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1231808 (дата звернення: 12.10.2026).

17. Bonilla-Mejía L., Higuera-Mendieta I. Protected Areas under Weak Institutions: Evidence from Colombia. *World Development*. 2019. Vol. 122. P. 585–596. DOI: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.06.019 (дата звернення: 12.10.2026).

18. Lane B. What is rural tourism? *Journal of Sustainable Tourism*. 1994. Vol. 2, no. 1–2. P. 7–21. DOI: https://doi.org/10.1080/09669589409510680.

19. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 280 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763 (дата звернення: 12.10.2026).

20. Hopkalo L., Bovsh L., Rasulova A., Rasulov R., Kompanets K. Foresight of the development of rural tourism in Ukraine in the post-war period. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol. 10, no. 2. P. 5–30. DOI: https://doi.org/10.51599/are.2024.10.02.01 (дата звернення: 12.10.2026).

21. Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. Значення транснаціональних природних парків для розвитку територіальних громад. *Економіка і регіон*. 2025. № 4 (99).

С. 106–114. DOI: https://doi.org/10.26906/EiR.2025.4(99).4161 (дата звернення: 12.10.2026).

22. Горшкова Л. Перспективи розвитку сільського туризму в контексті забезпечення сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2025. № 80. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-153 (дата звернення: 12.10.2026).

23. Whitelaw P. A., King B. E. M., Tolkach D. Protected areas, conservation and tourism - financing the sustainable dream. *Journal of Sustainable Tourism*. 2014. Vol. 22, no. 4. P. 584–603. DOI: https://doi.org/10.1080/09669582.2013.873445 (дата звернення: 12.10.2026).

24. Омельченко О. В. Локальні туристичні кластери як інструмент повоєнного відновлення туристичної галузі України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. С. 483–491. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-65 (дата звернення: 12.10.2026).

25. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 (в редакції постанови від 13.08.2024 № 940). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п (дата звернення: 14.10.2026).

26. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19 (дата звернення: 11.10.2026).

27. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-р (дата звернення: 14.10.2026).

28. Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-р (дата звернення: 14.10.2026).

29. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 № 742-IV (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15 (дата звернення: 12.10.2026).

30. Про внесення змін до Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року : рішення Чернівецької обласної ради від 11.09.2025 № 5-20/25. URL: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3740177033477489928 (дата звернення: 14.10.2026).

31. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років (оновлена редакція) : рішення Закарпатської обласної ради від 19.12.2024 № 1216. URL: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3753336695722870155 (дата звернення: 11.10.2026).

32. Стратегія розвитку Полтавської області на 2021-2027 роки (оновлена редакція) : рішення Полтавської обласної ради від 24.12.2024 № 889. URL: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3747421225354266256 (дата звернення: 12.10.2026).

33. Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років (оновлена редакція) : рішення Львівської обласної ради від 03.02.2026 № 664. URL: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3744485688381277382 (дата звернення: 14.10.2026).

34. Булавинець В. М., Заклекта О. І. Роль зеленого туризму в розвитку сільських територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2023. № 12. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.12.41 (дата звернення: 12.10.2026).

35. Doborjeh Z., Hemmington N., Doborjeh M., Kasabov N. Artificial intelligence: a systematic review of methods and applications in hospitality and tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2022. Vol. 34, no. 3. P. 1154–1176. DOI: https://doi.org/10.1108/IJCHM-06-2021-0767 (дата звернення: 12.10.2026).

36. Weidenfeld A. Tourism diversification and its implications for smart specialisation. *Sustainability*. 2018. Vol. 10, no. 2. Art. 319. DOI: https://doi.org/10.3390/su10020319 (дата звернення: 12.10.2026).

37. Mandić A., Pivčević S. Living Labs as Governance Mechanisms for Sustainable Tourism Monitoring: Evidence From Six European Destinations. *International Journal of Tourism Research*. 2026. DOI: https://doi.org/10.1002/jtr.70346 (дата звернення: 12.10.2026).

38. Wunder S. Revisiting the concept of payments for environmental services. *Ecological Economics*. 2015. Vol. 117. P. 234–243. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.08.016 (дата звернення: 12.10.2026).

39. Діяльність Державного агентства розвитку туризму України у 2025 році: публічний звіт. *Укрінформ*. 19.02.2026. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/4092839-dialnist-derzavnogo-agentstva-rozvitku-turizmu-ukraini-u-2025-roci-publicnij-zvit.html (дата звернення: 12.10.2026).

REFERENCES

1. Gradus Research Plus, State Agency for Tourism Development of Ukraine, & Brand Ukraine. (2026). *Vnutrishnii turyzm v Ukraini: otsinka turystychnoi povedinky ukraintsiv, barieri do podorozhei ta potentsial rozvytku vnutrishnoho turyzmu yak instrumentu vidnovlennia: analitychnyi zvit* [Domestic tourism in Ukraine: Assessment of Ukrainians' travel behaviour, barriers to travel and the potential of domestic tourism as a recovery tool: Analytical report]. Available at: https://drive.google.com/file/d/1eOsrgUKvhmgU_dbaE47zzr5u9zP_u5N2/view (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

2. Hryhorczuk D., Levy B. S., Prodanchuk M., Kravchuk O., Bubalo N., Hryhorczuk A., & Erickson T. B. (2024). The environmental health impacts of Russia's war on Ukraine. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology*, vol. 19, art. 1. DOI: https://doi.org/10.1186/s12995-023-00398 (accessed October 12, 2026).

3. Romaniuk I. A., & Zubkov M. M. (2025). Mekhanizmy realizatsii proiektiv silskoho zelenoho turyzmu yak instrumenta sotsialno-ekonomichnoho zrostannia

rehionu [Mechanisms for implementing rural green tourism projects as a tool for the socio-economic growth of the region]. *Ahrosvit*, no. 20, pp. 94–102. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.20.94 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

4. Shepel M. Ye., Husarina N. V., & Balan A. A. (2026). *Mekhanizmy pidvyshchennia efektyvnosti publichnoho upravlinnia rozvytkom zelenoho turyzmu v terytorialnykh hromadakh Odeshchyny u konteksti staloho rozvytku* [Mechanisms for increasing the efficiency of public management of green tourism development in territorial communities of Odesa region in the context of sustainable development]. Ekonomika: realii chasu, no. 3(85), pp. 120–128. DOI: https://doi.org/10.15276/ETR.03.2026.12 (accessed October 7, 2026) [in Ukrainian].

5. Lemish K. M., Bondarenko L., & Shvachko V. A. (2022). Stratehichnyi rozvytok silskykh terytorialnykh hromad: rol zelenoho turyzmu [Strategic development of rural territorial communities: The role of green tourism]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 44. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-22 (accessed October 7, 2026) [in Ukrainian].

6. Haponenko H. H., Listratenko D. A., Yevtushenko O. V., & Shamara I. M. (2023). Ekolohizatsiia turystychnoi diialnosti yak chynnyk staloho rozvytku rehioniv Ukrainy [Greening of tourism activity as a factor of sustainable development of Ukrainian regions]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia "Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm"*, no. 18, pp. 52–61. DOI: https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-18-06 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

7. Zarubina A., & Semeniuk L. (2025). Rozvytok silskoho zelenoho turyzmu yak chynnyk vidrodzhennia silskykh terytorii rehionu [Development of rural green tourism as a factor in the revival of rural areas of the region]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 72. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-31 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

8. Lagodiienko V., Sarkisian H., Dobrianska N., Krupitsa I., Bairachna O., & Shepeleva O. (2022). Green tourism as a component of sustainable development of the region. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 44, no. 3, pp. 254–262. DOI: https://doi.org/10.15544/mts.2022.26 (accessed October 12, 2026).

9. Tsvihun Yu. I., & Nestoryshen I. V. (2026). Formuvannia stratehichnykh priorytetiv rozvytku pidpryiemnytstva u sferi silskoho zelenoho turyzmu v konteksti pisliavoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Formation of strategic priorities for the development of entrepreneurship in rural green tourism in the context of Ukraine's post-war recovery]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, no. 22, vol. 2, pp. 89–102. DOI: https://doi.org/10.15330/apred.2.22.89-102 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

10. Gutierriz I., Ferreira J. J., & Fernandes P. O. (2025). Digital transformation and the new combinations in tourism: A systematic literature review. *Tourism and*

Hospitality Research, vol. 25, no. 2, pp. 194–213. DOI: https://doi.org/10.1177/14673584231198414 (accessed October 12, 2026).

11. Melnyk V. I., Martusenko I. V., & Prots A. O. (2025). Determinanty zelenoho zrostannia u period ekonomichnoho vidnovlennia [Determinants of green growth during the period of economic recovery]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 35, no. 4, pp. 505–512. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.04.505 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

12. Biagi B., Brandano M. G., & Ortega-Argilés R. (2021). Smart specialisation and tourism: Understanding the priority choices in EU regions. *Socio-Economic Planning Sciences*, vol. 74, art. 100883. DOI: https://doi.org/10.1016/j.seps.2020.100883 (accessed October 12, 2026).

13. Brandano M. G., & Crociata A. (2023). Cohesion Policy, tourism and culture in Italy: A regional policy evaluation. *Regional Studies*, vol. 57, no. 4, pp. 763–779. DOI: https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2106365 (accessed October 12, 2026).

14. Amore A., Adie B. A., Carnicelli-Filho S., Lunden A., & Hall C. M. (2025). Planning for sustainable development and tourism in biosphere reserves: A metagovernance appraisal. *Tourism Geographies*. DOI: https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2590180 (accessed October 12, 2026).

15. Prem M., Saavedra S., & Vargas J. F. (2020). End-of-conflict deforestation: Evidence from Colombia's peace agreement. *World Development*, vol. 129, art. 104852. DOI: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104852 (accessed October 12, 2026).

16. Loperena C. A. (2017). Honduras is open for business: Extractivist tourism as sustainable development in the wake of disaster? *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 25, no. 5, pp. 618–633. DOI: https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1231808 (accessed October 12, 2026).

17. Bonilla-Mejía L., & Higuera-Mendieta I. (2019). Protected areas under weak institutions: Evidence from Colombia. *World Development*, vol. 122, pp. 585–596. DOI: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.06.019 (accessed October 12, 2026).

18. Lane B. (1994). What is rural tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 2, no. 1–2, pp. 7–21. DOI: https://doi.org/10.1080/09669589409510680.

19. Ostrom E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press, 280 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763 (accessed October 12, 2026).

20. Hopkalo L., Bovsh L., Rasulova A., Rasulov R., & Kompanets K. (2024). Foresight of the development of rural tourism in Ukraine in the post-war period. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 10, no. 2, pp. 5–30. DOI: https://doi.org/10.51599/are.2024.10.02.01 (accessed October 12, 2026).

21. Ilina M. V., & Shpylova Yu. B. (2025). Znachennia transnatsionalnykh pryrodnykh parkiv dlia rozvytku terytorialnykh hromad [The importance of transnational nature parks for the development of territorial communities]. *Ekonomika i rehion*, no. 4(99), pp. 106–114. DOI: https://doi.org/10.26906/EiR.2025.4(99).4161 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

22. Horshkova L. (2025). Perspektyvy rozvytku silskoho turyzmu v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku [Prospects for the development of rural tourism in the context of ensuring sustainable development]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 80. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-153 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

23. Whitelaw P. A., King B. E. M., & Tolkach D. (2014). Protected areas, conservation and tourism – financing the sustainable dream. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 22, no. 4, pp. 584–603. DOI: https://doi.org/10.1080/09669582.2013.873445 (accessed October 12, 2026).

24. Omelchenko O. V. (2025). Lokalni turystychni klastery yak instrument povoiennoho vidnovlennia turystychnoi haluzi Ukrainy [Local tourism clusters as a tool for the post-war recovery of Ukraine's tourism industry]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 74, pp. 483–491. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-65 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

25. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution No. 695 of August 5, 2020 (as amended by Resolution No. 940 of August 13, 2024) *"Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky"* [On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п (accessed October 14, 2026) [in Ukrainian].

26. Law of Ukraine No. 156-VIII of February 5, 2015 *"Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky"* [On the Principles of State Regional Policy] (as amended). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19 (accessed October 11, 2026) [in Ukrainian].

27. Cabinet of Ministers of Ukraine. Order No. 168-r of March 16, 2017 *"Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku"* [On approval of the Strategy for the Development of Tourism and Resorts until 2026]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p (accessed October 14, 2026) [in Ukrainian].

28. Cabinet of Ministers of Ukraine. Order No. 1190-r of November 29, 2024 *"Deiaki pytannia zabezpechennia dosiahnennia Tsilei staloho rozvytku v Ukraini"* [Certain issues of ensuring the achievement of the Sustainable Development Goals in Ukraine]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-p (accessed October 14, 2026) [in Ukrainian].

29. Law of Ukraine No. 742-IV of May 15, 2003 *"Pro osobyste selianske hospodarstvo"* [On Personal Peasant Farming] (as amended). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

30. Chernivtsi Regional Council. Decision No. 5-20/25 of September 11, 2025 *"Pro vnesennia zmin do Stratehii rozvytku Chernivetskoi oblasti na period do 2027 roku"* [On amendments to the Development Strategy of Chernivtsi Region until 2027]. Available at: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3740177033477489928 (accessed October 14, 2026) [in Ukrainian].

31. Zakarpattia Regional Council. Decision No. 1216 of December 19, 2024 *"Rehionalna stratehiia rozvytku Zakarpatskoi oblasti na period 2021–2027 rokiv (onovlena redaktsiia)"* [Regional Development Strategy of Zakarpattia Region for 2021–2027 (updated version)]. Available at: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3753336695722870155 (accessed October 11, 2026) [in Ukrainian].

32. Poltava Regional Council. Decision No. 889 of December 24, 2024 *"Stratehiia rozvytku Poltavskoi oblasti na 2021–2027 roky (onovlena redaktsiia)"* [Development Strategy of Poltava Region for 2021–2027 (updated version)]. Available at: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3747421225354266256 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

33. Lviv Regional Council. Decision No. 664 of February 3, 2026 *"Stratehiia rozvytku Lvivskoi oblasti na period 2021–2027 rokiv (onovlena redaktsiia)"* [Development Strategy of Lviv Region for 2021–2027 (updated version)]. Available at: https://gisrr.gov.ua/strategy-region/3744485688381277382 (accessed October 14, 2026) [in Ukrainian].

34. Bulavynets V. M., & Zaklekta O. I. (2023). Rol zelenoho turyzmu v rozvytku silskykh terytorialnykh hromad [The role of green tourism in the development of rural territorial communities]. *Efektyvna ekonomika*, no. 12. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.12.41 (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].

35. Doborjeh Z., Hemmington N., Doborjeh M., & Kasabov N. (2022). Artificial intelligence: A systematic review of methods and applications in hospitality and tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, vol. 34, no. 3, pp. 1154–1176. DOI: https://doi.org/10.1108/IJCHM-06-2021-0767 (accessed October 12, 2026).

36. Weidenfeld A. (2018). Tourism diversification and its implications for smart specialisation. *Sustainability*, vol. 10, no. 2, art. 319. DOI: https://doi.org/10.3390/su10020319 (accessed October 12, 2026).

37. Mandić A., & Pivčević S. (2026). Living labs as governance mechanisms for sustainable tourism monitoring: Evidence from six European destinations. *International Journal of Tourism Research*. DOI: https://doi.org/10.1002/jtr.70346 (accessed October 12, 2026).

38. Wunder S. (2015). Revisiting the concept of payments for environmental services. *Ecological Economics*, vol. 117, pp. 234–243. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.08.016.

39. Ukrinform. (2026, February 19). *Diialnist Derzhavnoho ahentstva rozvytku turyzmu Ukrainy u 2025 rotsi: publichnyi zvit* [Activities of the State Agency for Tourism Development of Ukraine in 2025: Public report]. Available at: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/4092839-dialnist-derzavnogo-agentstva-rozvitku-turizmu-ukraini-u-2025-roci-publicnij-zvit.html (accessed October 12, 2026) [in Ukrainian].